

ҲАРБИЙ ҲИЗМАТЧИЛАРНИНГ АХЛОҚ-ПСИХОЛОГИК ҲОЛАТИНИ БАШОРАТИ ВА ШАКЛЛАНИШ ЙЎЛЛАРИНИ ТИЗИМЛИ ТАҲЛИЛИ ҚИЛИШ.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15170049>

Абдуллаев Бахриддин Тожалиевич

*ФарДУ Харбий таълим факультети, махсус
тайёргарлик цикли катта ўқитувчиси.*

Аннотация: *XXI асрнинг юксак ахборот технологиялари ва интеллектуал савиянинг кескин ошиши асри бўлиши сифатида башорат қилинганлиги бежиз эмаслигини бугунги кун воқеликлари кўрсатиб турибди. Бу ҳолат инсоний муносабатлар соҳасида ҳам ислохотлар юз бериши, интеллектуал савияси юқори инсонлар билан муомала қилишнинг ва уларга самарали таъсир кўрсатишнинг нозик ҳамда ўзига хос усуллари танлашни талаб қилади. Инсоният тарихининг барча давларида давлат қўшинлари унинг таянчи, халқнинг тинчлиги ва осойишталиги гарови бўлиб келган. Қўшинларнинг ҳолати, таъминоти, ҳарбийларни бурчни бажаришда масъулият, мардлик ва садоқат руҳида ҳамда маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш масалалари мамлакатлар тараққиётида муҳим аҳамият касб этган. Бу борада Шарқ алломаларининг қўшин, хусусан лашкарбоши ва аскарларда юксак маънавий ва ахлоқий фазилатларни шакллантириш борасидаги фикрлари диққатга сазовордир.*

Калит сўзлар: *ахлоқий-психологик ҳолат, ҳарбий хизматчилар, Ахлоқ ва рухий ҳолатини башоратлаш, Рухий ҳолатини шакллантириш усуллари.*

Ахлоқий-психологик ҳолатни баҳолаш муаммоси унинг башорати билан чамбарчас боғлиқ, чунки фақат у кейинги фаолият давларида ўз имкониятларини объектив аниқлашга ёрдам беради. Башорат таҳлили - бу ўрганилаётган объектнинг мумкин бўлган ҳолатлари ҳақидаги билим. У ўрганилаётган объектнинг ривожланиш қонуниятлари ёки келажакдаги ҳолатининг тенденциялари ҳақидаги билимларни ўз ичига олади. Ахлоқий-психологик ҳолат нисбий барқарорлик билан тавсифланади, шунинг учун у фақат бевосита жорий ва қисқа муддатли башоратлаш билан тавсифланади. Жорий башорат қилинган ҳодисада сезиларли ўзгаришлар кутилмаганда, фақат алоҳида миқдорий баҳолар назарда тутилганда айтилади. Ушбу турдаги башорат кундалик фаолият шароитида бир ойлик даврни қамраб олади ва таълим ишларини ойлик режалаштиришда ўз аксини топади. Жанг шароитида тўғридан-тўғри башоратлаш бўлажак жанг (оператсия) вақтини қамраб олади, аммо бу ерда баъзи сифат ўзгаришлари ҳам назарда тутилган.

Ахлоқий ва психологик ҳолатнинг қисқа муддатли башоратлари муҳим рол ўйнайди. Кундалик фаолият шароитида улар бир неча ой давомида, ўқиш даврида,

Қуrolли Кучлардаги аскарларнинг бутун хизмат муддати учун амалга оширилади. Жанговар шароитларда қисқа муддатли прогнозлаш бир хил даврни, шу жумладан бир нечта жанглари ўз ичига олади ва ҳарбий хизматчиларнинг ҳолатидаги миқдор ва сифат ўзгаришларини таъминлайди.

Башоратлашни ташкил қилишда нимани ёдда тутиш керак?

Биринчидан, Қуrolли Кучлари ва бошқа куч вазирликлари сонини сезиларли даражада қисқартириш, тузилмалар, бўлинмалар ва бўлинмаларнинг ташкилий ва штат таркибини ўзгартириш, талабаларни муддатли ҳарбий хизматга чақиришдан озод қилиш, Иккинчидан, башоратлаш эҳтимолий ёндашувга асосланади, шунинг учун офицер воқеаларнинг ривожланиши учун муқобил вариантларни тақдим этиши ва уларнинг ҳар бирининг эҳтимолини қандайдир барқарор, аниқ тенденциялар доирасида баҳолаши керак. Бу ҳар бир башоратда ноаниқлик соҳаси мавжудлигини англатади.

Учинчидан, ҳарбий хизматчиларнинг маънавий ва психологик ҳолатини ривожлантириш башоратлари тайёр ечимларни тақдим этмайди. Уларнинг асосий мақсади қарор қабул қилиш учун зарур бўлган таҳлилий жиҳатдан тасдиқланган ва синовдан ўтган маълумотларни тайёрлашдир. Шунинг учун ҳам мураккаб муаммолардан бири ишончлилик, ишлаб чиқилган башоратларнинг ишончлиги муаммоси бўлиб, бу етарли даражада эҳтимоллик, асослаш деб тушунилади.

Тўртинчидан, ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий жамоаларнинг маънавий-руҳий ҳолати башоратларини сифатли ишлаб чиқиш учун мантиқий фикрлаш ва объектив қонунларни биладиган тайёрланган кадрлар керак.

Бўлинмаларнинг маънавий-психологик ҳолатини башорат қилишда турли хил мантиқий ва математик усуллардан фойдаланилади. Мантиқий усуллардан кузатиш ва таҳлил қилиш энг кенг тарқалган. Кузатиш жараёнида қуйидаги саволларга эътибор қаратилади:

а) ҳарбий хизматчиларнинг сифат таркиби, уларнинг муносабатлари, маълум бир вазиятда вазифаларни тақсимлаш, пайдо бўлган гуруҳлар ва ҳақиқий раҳбарлар, бу моментларнинг динамикаси;

б) воқеаларнинг ҳолати ва жойи, уларнинг ушбу шароитларда ҳарбий хизматчиларнинг кутилаётган маънавий ва психологик ҳолатига таъсири;

с) иштирокчилар ҳаракатларининг мақсадлари ёки сабаблари, шунингдек, ҳарбий хизматчиларнинг психологик мувофиқлигининг кутилаётган даражаси;

д) яқинлашиб келаётган вазиятнинг давомийлиги, унинг ўзига хослиги ёки кундалик ҳаёти;

Масалан дала ўқув тактик машқлардан бирига тайёргарлик кўришда шахсий таркибнинг ҳолати кўп миқдорда иш, вазиятнинг ноаниқлиги, соғлиқ учун хавф (қуrolлардан амалий отиш пайтида) билан тавсифланган шароитларда кўп жиҳатдан ўрганилди. гранаталар, танкларда юриш, югуриш, узоқ ва мажбурий юришлар

пайтида ва бошқалар). Бу ҳарбий хизматчиларнинг юриш пайтида ва ниҳоят, жанговар тайёргарлик пайтида ҳолатини тахмин қилиш имконини бери.

Шахсий таркибнинг ҳолатини башорат қилишда таҳлил каби усул ҳам қўлланилади, биринчи навбатда ҳужжатларни таҳлил қилиш турли режалар, гуруҳ дарс жадваллари, гуруҳ бўлинма командирнинг режалари, ҳарбий хизматчиларнинг эслатмалари, аскарларнинг шакллари, ҳарбий интизом ва ҳарбий интизом бўйича ҳисоботлар ва ҳисоботлар. Шахсий таркибнинг маънавий-психологик ҳолати, бўлинмадаги навбатчиларнинг ҳисоботлари ва бошқалар. Ҳужжатнинг ишончлилиги командир томонидан унинг мазмунини бошқа манбалар билан солиштириш орқали баҳоланади. Бир нечта ҳужжатлар маълумотларини таҳлил қилишда таълим тузилмаларининг командирлари ва офицерлари статистик харитадан фойдаланишлари мумкин, у ўрганилаётган жараёни тавсифловчи миқдорий кўрсаткичларни белгилайди.

Статистик хаританинг мазмуни турли хил маълумотлар бўлиши мумкин ҳарбий хизматчиларнинг ёши, лавозими, оилавий аҳволи, вақт ёки макон бўйича кутилаётган тақсимоли йиллар бўйича, тузилмалар, бўлинмалар ва бўлинмалар, жойлашувлар бўйича. Матнли ҳужжатларни ўрганишнинг объективлигини ошириш учун офицерлар матннинг сифат ва миқдорий тавсифини, сўнгра олинган рақамли кўрсаткичларнинг статистик талқинини таъминлайдиган мазмуни таҳлилидан фойдаланадилар.

Ахлоқий ва психологик ҳолатни башорат қилишнинг математик усулларида энг кўп қўлланиладиганлари эксперт баҳолаш усули ёки анкета усули, сўров, экстраполяция ва моделлаштиришдир.

Ушбу усул қуйидаги тартибда қўлланилади:

- келажак ҳолатини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш;
- саволларнинг тузилиши;
- уларни мутахассислар олдига қўйиш;
- олинган жавобларни қайта ишлаш ва таҳлил қилиш;
- башорат қилиш.

Сўров усули маълум маълумотларни кўпроқ ёки камроқ тайёр шаклда баҳолаш ва башорат эга бўлган бўйсунувчилардан қисқа ва самарали тарзда олишга ёрдам беради. Ахлоқий ва психологик ҳолатни башорат қилишда сўровнинг турли шаклларида, масалан, ҳар хил турдаги учрашувлар қўлланилади. Улар одатда режаларни ишлаб чиқиш ва мувофиқлаштириш, кўрсатмалар олиш ва қарорлар қабул қилиш учун ўтказилади. Одатда йиғилиш бошида вазифа қўйилади, фикр юритиш ва нутқ сўзлаш учун маълумот берилади. Йиғилишдан мақсад ҳар бир инсоннинг фикрини тинглаш, фикр алмашиш, яъни жамоавий тажрибани умумлаштиришдир.

Шундай қилиб, ҳарбий хизматчиларнинг маънавий ва психологик ҳолати даражаси - бу одамларнинг муайян жараёнларга ва бошқарув қарорларига муносабати. Шахсий таркибнинг ҳолатини прогноз қилиш қўмондонлик ва бошқарувни яхшилашга, аскарларнинг онги ва ижтимоий фаоллигини

ривожлантиришга имкон беради. Ахлоқий-психологик ҳолатни башорат қилиш усуллари танлаш прогнозлашнинг табиати, мазмуни, ҳажми, мақсадлари, вазифалари ва чуқурлигига (интервал, давр) қараб фарқланиши керак.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1.Шавкат Мромонович Мирзиёев Ўзбекистон Қуролли Кучлари ташкил этилганининг 30 йиллиги ва 14 январ куни муносабати билан соҳа ходимларига байрам табриги йўллади. 13 январь. 2022 йил.

2.Abdugani, B., Bahridin, A., Bahodir, P., & Ugli, Y. A. B. (2021). Education Is the Foundation of Sustainability. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 3, 14-17.

3.Tojaliyevich, A. B., Ortikovich, U. A., & Saydaliyevich, U. S. (2022). BASIC AND PROFESSIONAL CRITERIA FOR PREPARING THE SPECIAL STUDY PERSONNEL. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(7), 79-82.

4.Tojalievich, A. B. (2022). Raise the awareness of military personnel about combat and combat readiness. Eurasian Scientific Herald, 7, 224-225.

5.Абдуллаев, Б. Т. (2022). МУДОФАА ВАЗИРЛИГИ БЎЛИНМАЛАРДА ЖАНГОВАР ТАЙЁРГАРЛИКНИ ОШИРИШ МАҚСАДИДА ШАХСИЙ ТАРКИБНИ КЎНИКМАЛАРИНИ ЎЗЛАШТИРИШНИНГ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 152-154.

6.Tojalievich, A. B. (2022). Raise the awareness of military personnel about combat and combat readiness. Eurasian Scientific Herald, 7, 224-225.

7.С. Канский, В. Мелешенко,.кандидат военных наук, доцент Армейский Сборник. 04. 2022 г

8. И. Н. Родионов. Боевая устойчивость Военная энциклопедия Москва: Военное издательство, 1994.- Т. 1-с- 328.

9.А.П.Горкин. Москва: Большая российская энциклопедия, 2001.Т. 1.- С. 194- 848 с. Боевая устойчивость Военный энциклопедический словарь журнал.1991- Август.с.20.

10.Tojalievich, A. B. (2022). Raise the awareness of military personnel about combat and combat readiness. Eurasian Scientific Herald, 7, 224-225.

11.Абдуллаев, Б. Т. (2022). МУДОФАА ВАЗИРЛИГИ БЎЛИНМАЛАРДА ЖАНГОВАР ТАЙЁРГАРЛИКНИ ОШИРИШ МАҚСАДИДА ШАХСИЙ ТАРКИБНИ КЎНИКМАЛАРИНИ ЎЗЛАШТИРИШНИНГ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 152-154.

12.Tojalievich, A. B. (2022). Raise the awareness of military personnel about combat and combat readiness. Eurasian Scientific Herald, 7, 224-225.

13.Феськов В.И., Голиков В.И., Калашников К.А., Слугин С.А. «Вооруженные Силы СССР после Второй мировой войны: Часть 1 «Сухопутные войска».. — Томск: Издательство Томского университета, 2013.-С. 260-268.